

ÇOCUK VE OYUN HAKKI

Oyun kavramı biz yetişkinlere çocukluğa ait ve çocukluk çağlarında kalan bir kavram olarak görünse de aslında oyuninsanlık tarihi kadar eskidir ve yaşamın tüm süreçlerine eşlik eden bir kavramdır. Johan Huizinga, Homo Ludens adlı eserinde bilim insanlarının insanoğlunu Homo Sapiens (akıllı insan) olarak tanımladıklarını ancak bu tanımın yetersiz kaldığı anlaşılınca Homo Sapiens yanına Homo Faber (imalat yapan insan) tanımını eklediklerini ancak ilk insanlığı tanımlamak için Homo Ludens (oyun oynayan insan) tanımlamasının daha yerinde olacağını belirtmiştir. Çünkü insan uygarlığı oyun içinde ve oyunla birlikte ortaya çıkmıştır. İnsanoğlunun ilk faaliyetleri olan avlanma, dilin gelişimi, mitoloji, tapınma ve inanç oyun içinde gelişmiş faaliyetlerdir. Yani bir anlamda oyun kültürden çok daha eski ve kültürü yataran bir kavramdır. *'Oyunu, kültürün içinde, bizzat kültürden önce var olan, kültüre eşlikeden ve bu kültüre başlangıcından içinde yaşadığımız döneme kadar damgasını vuran verili bir bizzahitlik olarak buluyoruz.'*¹Bugün insalığı vareden hukuk, bilim, sanat, ticaret ve endüstri faaliyetlerininve bu faaliyetlerin temel kavramlarının yaratıcısı oyundur.

Oyunun kuralları vardır ve kurallarına göre oynamak gerekir.

Oyun, ciddi bir eylemdir. *'Oyun fikri, bilincimizde ciddiyet fikrinin karşıtıdır.'*²Yetişkin dünyasında oyun ciddi olmayan bir faaliyet olarak görülmektedir. Sanıldığı aksine oyun, kuralları olan, ciddiyet gerektiren, uymayanın dışlandığı, tüm beden ve ruhun adaptasyonu ile sağlanan ciddi bir faaliyettir. *'Bir oyunun kuralları mutlak olarak emredici ve tartışılmaz niteliktedir.'*³ Çünkü kuralların ihlali halinde oyun evreni çöker ve oyunun büyü bozular.

Oyun, devrimsel bir olgudur. Oyun, gerçeklik zemininden çıkılıp hatta kaçılıp yeni ve geçici bir hayat kurulmasıdır. Bu anlamıyla devrimsel bir eylemdir oyun. Gerçeğe başkaldırı ve yeni bir düzen kurulmasıdır. Oyun, hayatı süsleyen, boşluklarını dolduran ve hayalleri genişleten bir faaliyettir. Çocuk oyun ile dünyayı olmasını istediği gibi, hayal ettiği gibi kurgular. Oyunda insanoğlunun sonradan uydurduğu ahlaki ve kültürel normlar yoktur. Oyunda çalışkan-tembel, iyi-kötü, doğru-yanlış, zengin-fakir, namuslu-ahlaksız normları yaşam alanı bulmaz. Sınırları çizilen oyun çemberinde yeni bir yaşam kurulur ve o yaşamın kendi kuralları ile oynanılır.

Oyun, gönüllü bir eylemdir.Özgür irade ile katılımı şart kılar. Bu yönüyle özgürlük oyunun karakterinde vardır. *'Çocuk ve hayvanlar oynarlar, çünkü oynamaktan zevk alırlar; işte özgürlükleri tam da bu noktadadır.'*⁴ Oyun çocuğa dışardan yetişkin dünyası tarafından dayatılabilecek ve bir görev olarak yerine getirmesi istenilebilecek bir kavram değildir.

Oyun, zamansal ve mekansal sınırlara sahiptir. Oyun belli bir zamanda başlar ve belli bir zamanda biter. Aynı şekilde oyunun sınırları baştan çizilir. Sınırları çizilen mekanda özgürce oynanan oyunun bitiminde gerçek dünyaya geçilir. Bugün insanoğlu sınırları çizilmiş pek çok alanda oyunla başlayan faaliyetleri büyük ciddiyetle oynamaya devam etmektedir. *'Arena, oyun masası, sihirli çember, tapınak, sahne, perde, mahkeme bunların hepsi biçim ve işlev açısından oyun alanlarıdır yani tahsis edilmiş, ayrılmış, çevresine parmaklık çekilmiş, kutsallaştırılmış ve kendi sınırları içinde özel kurallara tabi kılınmış yerlerdir. Bunlar bildik dünyanın ortasında, belirli bir eylemin gerçekleştirilmesi amacıyla tasarlanmış geçici dünyalardır.'*⁵Yani oyun yetişkin dünyasında da devam etmektedir.

Oyun, dürüstçe oynanmak zorundadır. Oyunbozan kişi, oyunun "Fair-Play" kavramına uymazsa çemberi yırttığı, gerçeği oyuna soktuğu, gerçek dünyanın kavramları ile oyuna katıldığı ve oyunu oynuyormuş gibi yaptığı için yani oyunu yozlaştırdığı için oyun dışına çıkartılır. Çünkü *'oyun*

¹Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 20

²Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 22

³Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 29

⁴Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 25

⁵Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 27-28

*maddi çıkar ve yarardan arınmış bir eylemdir.*⁶Gerçek hayatın menfaatleri büyümlü oyun sınırından içeri sızar ise oyun temeli çöker.

Oyun, mutlak bir düzene sahiptir. Oyundan kopan yetişkin dünyası için dışardan karmaşık görünse de oyunun kendi içinde bir düzeni mevcuttur.*'Oyun düzen yaratır, oyun düzenin ta kendisidir. Dünyanın kusurluluğu ve hayatın karışıklığı içinde geçici ve sınırlı bir mükemmellik yaratır.'*⁷

Sonuç olarak oyun *'özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belli zaman ve mekan sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile alışılmış hayattan başka türlü olmak bilincinin eşlik ettiği iradi bir eylem veya faaliyet'*⁸olarak tanımlanmaktadır.

Oyun, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, cinsel ve kültürel gelişiminde kişilik kazanmasında önemli rol oynar. Kişilik, bir kişiyi diğerlerinden ayıran fiziksel, zihinsel ve duygusal özelliklerdir ve bu özellikleri çocuk oyun içinde edinir. Oyunla birlikte içine girdiği fiziksel ve sosyal ortamda takındığı tavırlar, ürettiği fikirler, kullandığı dil kişiliğinin oluşumunu sağlar. Oyun içinde çocuk fiziksel gelişimini tamamlar. Çocuğun büyüyüp gelişebilmesinin tek şartı harekettir ve bu hareket kabiliyetini geliştiren, ona özgür hareket alanı sunan tek gerçek oyundur. *'Çocuk ancak bu sayede iskelet yapısını güçlendirir, ciğerlerini geliştirir, kanını zenginleştirir, sinirlerini kuvvetlendirir vs. bütün bunların olabilmesi için çocuk hareket etmeye mecburdur.'*⁹ Oyun hakkı elinden alınıp eve kapatılan yahut ağır iş kollarında çalıştırılan çocukların böylece fiziksel gelişimi engellenmektedir. Oyun ile çocuk motor gelişimini yani hareket yeteneğini kazanır. Hareket kontrolü, sorun çözme yeteneği, hızlı düşünme, hızlı karar verme, kendine inanma ve güvenme motor gelişim ile sağlanmakta ve çocuk bunu oyun içinde gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca çocuk oyun içinde dilini geliştirir, kavramlarla tanışır ve kavramlar üretir. Çocuğun kendi kimliğini oluşturmasında önemli rol oynayan dil gelişimi oyunla sağlanır. Oyunla birlikte çocuk yalnız olmadığını, arkadaşlığı, empati kurmayı, hayattaki farklılıkları öğrenir böylece duygusal gelişimini sağlar. Oyun, çocukta algılama, bilgilenme, muhakeme, idrak ve hatırlama kabiliyeti geliştirerek zihinsel gelişimine katkı sunar. Şaşırtıcı ve yeni bir duruma uyum sağlayabilmesini ve problemlerin üstesinden gelebilmesine imkan verir. Oyun çocuğu toplumla ilişkili kılar. İşbirliği, örgütlenme, farklı olanla geçinebilme yeteneğini artırır. Oyun, çocuğun cinsel kimliğini tanımasında, kendi bedenini ve karşı cinsi anlamlandırmasında da önemli rol oynar. Çocuklar toplumsal cinsiyet dayatmaları dolayısıyla toplumsal cinsiyet kimliğine uygun oyunlar oynamakta ve karakterle bürünmektedirler. Oysa yetişkin dünyası dayatmalarından uzak, oyun içinde çocuk gerçek cinsel kimliğini kendi tanımaktadır. Oyun çocuğun korkularının ve engellerinin üstesinden geldiği öz benliğini bulduğu, kendisine olan özgüven ve özsaygısını pekiştirdiği alandır. Kısaca oyun, çocuğun kimliğini ve kişiliğini bulmasının tek yoludur. Engellenmesi, kimliksiz ve kişiliksiz sosyopat yetişkin yaşamlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Yetişkinler çocuğun oyun hakkına farklı dönemlerde farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. İlk çağlarda çocukluk kavramı net değildir. Ortaçağda çocukluk kavramı reddedilmiş, çocuk yetişkin kopyası, onun minyatürü olarak görülmüş kendisinden yeme, içme, giyinme, çalışma, eğlenme gibi tüm yaşamsal faaliyetlerini yetişkinler gibi yapması beklenilmiştir. Bu nedenle oyun oynaması engellenmiştir. Sanayi devrimini ile başlayıp büyük yıkımların yaşandığı 20. yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden çocuğun oyun hakkına yönelik politik yaklaşımla aşırı ilgili, yetişkinlerden soyutlanmış, oyun dünyasına hapsedilmiş çocukluk yaklaşımıdır. "Korunmuş çocukluk" olarak tanımlanabilecek olan bu yaklaşım çocuğun yetişkinden ayrı bir varlık olduğunu, korunması, kollanması gerektiğini, oyun oynaması gerektiğini kabul etmekteydi ancak bu aşırı izole çocukluk, çocuğu yetişkin dünyasından tamamen kopartıp soyutlamıştır. *'Çocukların gerçek dünyadan uzak tutulup yapay bir dünyaya hapsedilmesinin doğal sonucu, bilgisiz kalmak, haklarını yitirmek, katılmadan yoksun kalmak, geleceğe hazırlanamamak olmuştur.'*¹⁰Bugün ise yaşanan teknolojik

⁶Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 31

⁷Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 28

⁸Johan Huizinga, Homo Ludens 1995, s 50

⁹Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011, s 306

¹⁰Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 152

gelişmeler sonucundabu konuya kafa yoran yazarların dediği gibi yeniden “yetişkinleştirilmiş çocukluğa” doğru gidişin yaşandığı gözlemlenmektedir. ‘Çocukları ve yetişkinleri ayıran çizgiler gitgide bulanıklaşmakta, sınırlar yeniden belirsizleşmektedir. Çocuklar ile yetişkinlerin giyimleri, yiyecekleri, yine aynı olmaktadır. Bukatko ve Daehler’e göre daha da önemlisi eskiden yalnızca yetişkinlerin dünyasında bulunan pek çok sorunu bugün çocukların da yaşıyor olmasıdır. Alkolizm, uyuşturucu kullanımı, cinsel ilişki, şiddet suçlarıçocuklar ve ergenler arasında da artmaktadır.’¹¹ Bugün yetişkin değer ve usupları ile çocuğunkiler birbirine karışmakta ve birleşmektedir. Bugün çocuklar David Eklkind’in tanımladığı gibi “acele ettirilmiş” bir çocukluk yaşamaktalar. Görünüşte oyun hakkı tanınmakta ancak yetişkin oyun araçları ve alanlarında oyun imkanı sunulmakta, görünüşte katılım hakkı sunulmakta ancak yetişkinlerin ulusal ve dinsel ideolojik eylemlerinde kullanılmaktadırlar. Kreş ve okullarda yetişkinlerce belirlenen oyunları oynamakta, fikirlerine başvurulmadan yetişkinlerce belirlenen bayramlarda zorunlu gösterilere dahil edilmekte, yetişkinlerce kurgulanan internet oyunlarında zaman geçirmektedirler.Çocuk, oyunu kurallarına göre oynayamamaktadır çünkü oyun, karakterini yitirmiştir. Karakterinde yer alan özgürlük, gönüllülük, dürüstlük vedevrimci yönünü kaybetmiştir.

Çocuğun oyun hakkı çocuk hukuku tarafından koruma altına alınmıştır.Normatif anlamda yaş sınırını, sosyolojik açıdan gelişimölçütünü esas aldığımız çocuk için uygulanan hukuka çocuk hukuku denir. ‘Çocuk hukuku, devletçe tanınmış ve herkesçe uyulması yine devletçe (yaptırımla) sağlanmış olan toplumsal davranış kuralları anlamına gelen hukukun çocuklara özgü dalıdır.’¹²Ülkemizde bir çok kanun, KHK, tüzük ve yönetmeliklerde parçalı halde çocuğa ilişkin düzenlemelerbulunmaktadır.Ancak çocuklar için özel bir kanun ve özel bir hukuk sistematığı gerekmektedir. Çünkü çocuklar ‘bedensel, zihinsel, ekonomik ve sosyal yönden en güçsüz ve en bağımlı insanlardır. İşgüçleri ve cinsellikleri acımasızca sömürülür. Üstüne üstlük çocuklar dövülür. Onların dertlerini anlatacak dilleri, çıkarlarını savunacak deneyimleri ve gereksinimlerini karşılayacak paraları eksiktir. Haksız ve keyfi baskıya ve dayağa direnemezler. Üstelik birlikten ve kulisten güç oluşturabilecek dernekleri, sendikaları ve lobileri de yoktur... Hukukun asıl işlevi kendilerini zaten özgüçleri ile koruyabilecek olanları değil de görece güçsüzleri, yani işçileri, konut kiracılarını, tüketicileri, kadınları, azınlıkları, muhalifleri korumak olduğuna göre, çocuklar hiç kuşkusuz hukukun başlıca konusunu oluşturacaklardır.’¹³

T.C. Anayasasının çocuk hukuku ve oyun hakkı çerçevesindedegerlendirilebilecek iki temel ilkesi vardır. İlki 2.maddede düzenlenen **sosyal devlet** ilkesidir. Bu ilke uyarınca ‘çocuk babaya ve patrona, savcıya ve polise karşı özel olarak korunacakçikar çatışmasında kollanıp kayırılacaktır.’¹⁴Sosyal devlet çocuğu korumak kadar çocuğun zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimi için uygun eğitim sistemi, çevre düzenlemesi, temiz yaşam alanı oluşturmakla da yükümlüdür.İkinci olarak, 10.maddede düzenlenen **eşitlik ilkesi** çocuk hukuku ve oyun hakkı açısından önemli yer tutmaktadır. Sosyal devlet tüm çocuklara eşit mesafede durmak, eğitim ve oyun imkanını eşit biçimde sunmak zorundadır.

Çocuk hukuku açısından değerlendirildiğinde çocuğu bağımsız kişilik sahibi bir insan olarak yani özne olarak elealan ilk bütünlükçü yaklaşım Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesidir. 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kabul edilen ve Türkiye Cumhuriyetinin de 1994 yılında azınlık çocuklarının dil, kültür ve eğitimi konularını düzenleyen 17,29 ve 30. maddelerine bugün çokça eleştirdiğimiz çekinceleri koyarak kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuklar açısından düzenlenmiş en kapsamlı ve koruyucu metindir. Bu sözleşme bir iyiniyet deklarasyonundan öte altına imza atan devletleri bağlayan ve onları sorumluluk altına sokan bir sözleşmedir. İlk kez çocuğun oyun hakkı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde açıkça dile getirilmiş ve taraf devletler çocuğun boş zamanını değerlendirme, oyun oynama ve eğlenme hakkını tanımaları ardından da bu hakları için çocuklara imkan sunmaları için yükümlülükler getirmiştir. Çocuğun oyun hakkı, sözleşmenin 31. maddesinde düzenlenmiştir.

¹¹Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 152

¹²Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 1

¹³Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 3-4

¹⁴Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 26

Madde 31: “Tarağ Devletler, ocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlenme (etkinliklerde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar. Tarağ Devletler, ocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırlar ve zendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.”

Boş zaman çocuğun bütün zorunluluklardan kurtulduğu andır. Oyun için çocuğa tanınan zamanı ifade etmektedir. ‘Boş zaman, çocuğun istediği içi yapabileceğimakil bir süredir; ocuk bu süreyi serbestçe değerlendirir’¹⁵bu madde ile oyun bir hak olarak çocuğa tanınmıştır. Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Szleşmesininocuğun oyun hakkı dzenlenleyen 31. maddesini,sözleşmenin üzerine yükseldiği dört temel paradigmaile birlikte okunmak gerekmektedir. Sözleşmenin zerine yükseldiği dört temel paradigma; çocuğun yaşam ve gelişim hakkı korunacak, ayrımcılık yapılmayacak, çocuğun üstün yararı ve son olarak katılımı esas alınacaktır. Sözleşmenin bütünselliği içinde bu dört temel ilke ile çocuğun oyun hakkını incelemek gerekir.

Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesinin 6/2.maddesi çocuğun yaşam ve gelişim hakkına sahip olduğunu söyler. Buna göre; “Tarağ devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.” Yani burada tarağ devletler çocuğun yaşam hakkını korumayı, gelişimini güvence altına almayı ve kaynaklarını buna göre kullanmayı taahhüt etmişlerdir. Bu düzenlemeler ışığında devletin çocukların oyun haklarını kullanabilmeleri, zgrce oyun oynayabilmeleri için oyun alanları yaratması, evre ve şehir planlamasını buna göre yapması gerekmektedir. Yeşil alan ve oyun alanı mekanlarının arttırılması, kent mimarisinin çocukların zgr düşünme, hayal kurma ve yaratma becerilerini engellemeyecek şekilde dizayn edilmesi gerekmektedir.Riskli yaşam koşullarını ortadan kaldırarak yaşama çocuğun yaşam kalitesini yükseltmek ve oyuna erişimini sağlamak zorundadır. ‘ocuk açısından yaşam kalitesi, gereksinimlerini güçlük çekmeden sağlama, çevresi üzerinde denetim kurma, durumlar arasında zgr seçim yapabilme, kendini geliştirebilme ve anlamlı bir yaşam sürdürebilme demektir.’¹⁶Gemiřte sokakta zgrce kendi oyun düzenlerini kuran çocuklar bugün eğitim, evre, belediyecilik gibi bir çok alandaki hatalı sosyal-politik tutumlar dolayısıyla bireysel, kapatılmış, stress altında çocukluk geirmekteler. Oyun, ocuğun yaşam enerjisidir bu nedenle çocuğun yaşam ve gelişim hakkına saygılı politikalar geliştirilmelidir.

Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmenin diğer temel ilkesi ayrımcılık yasağıdır. Sözleşmenin 2. maddesinde düzenlenen ayrımcılık yapmayacaksın ilkesi çocuğun oyun hakkı açısından da önemlidir. Buna göre; “Tarağ Devletler, bu sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik veya sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş veya diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler”.Ayrımcılık ‘bütün insanların haklara ve özgürlüklere eşit biçimde sahip olmalarını, bu haklardan eşit biçimde yararlanmalarını nleme amacı taşıyan ya da fiilen bu sonucu veren herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama yada tercih yapılmasıdır.’¹⁷Devlet,çocuğu bir birey olarak ele alıp onun oyun hakkına saygı duymak,tüm çocuklara yaşlarına uygun ve eşit fırsatlar sunmak, çocuğun oyuna ulaşmasını sağlamakla yükümlüdür.Ayrımcılık yasağı kapsamında kız çocuklarının oyun hakkını engelleyici ahlaki ve dini yargılarla mücadele etmeli, engelli çocuklara da uygun oyun alanları inşa etmeli, tutuklu ve hükümlü çocukların oyun hakkını kullanabilmeleri için uygun düzenlemeler getirmelidir. ‘ocuklara eşit fırsat sağlanması, yoksullar, engelliler, kız çocukları, tutuklular, tedavi altındakilergibi dezavantajlı çocukların bu haklara erişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir.’¹⁸

Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmenin diğer önemli ilkesi çocuğun üstün yararının esas alınmasıdır. Buna göre;“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” Bu maddeyi genellikle boşanma süreçlerinde ebeveynleri arasında kalan çocukların velayet sorunu tartışılırken ya da aileleri tarafından bakılmayan, istismara

¹⁵Oktay Erdoğan, ocuk Hakları, 2011, s 305

¹⁶ Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Türkiye’de ocuk Hakları, 2010,s 33

¹⁷Prof. Dr. Emine Akyüz, ocuk Hukuku ocukların Hakları ve Korunması, 2010, s 45

¹⁸Oktay Erdoğan, ocuk Hakları, 2011, s 308

uğrayan çocukların durumları ele alınırken göz önünde bulunduruluyoruz. Çocuğun üstün yararı, oyun hakkı açısından da önemli bir ilkedir. Türkiye’de çocuk politikasının tarafı olan pek çok kurum bu ilkeyi dikkate almadan politika üretmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı haklara erişimi engellenmiş, baskı altına alınmış, rekabetçi ve başarı odaklı bir eğitim politikası izleyerek çocuğun dinlenme, oyun ve eğlence hakkını çiğnemekte, çocuğun üstün yararını eğitim politikasında gözetmemektedir. İdari birimler, çarpık kentleşme ve yeşil alan katlımıylaneredeyse nüfusun yarısını oluşturan çocukları yok sayan imarlaşmaya izin vererek çocuğun üstün yararı ilkesini çiğnemektedir. Kent tasarımında çocuk çıkarının üstün tutulması ve çocuk merkezli yapılaşmaya gidilmesi gerekmektedir. Belediyelerin ekolojik temelli oyun alanlarını tasarlaması, oyun alanı ekipmanları temin etmesi, oyun alanlarının bakımı, oyun alanlarının işletilmesi ve sürdürülebilirliğinin üzerinde çalışması gerekmektedir. *‘Ekolojik prensipler çerçevesinde tasarlanan ve içinde değişik habitat tiplerini barındıran doğal mekânların özellikle kentlerde yaşayan öğrenciler için klasik yeşil alanlara göre çevre eğitiminde daha elverişli olduğu bilinmektedir.’*¹⁹ Belediye kanununun 14. maddesi de belediyelere çocukların boş zamanlarını değerlendirme, eğlence, spor, kültür ve sanat etkinliklerine katkıda bulunma görevi yüklemektedir. Yapılan araştırmalara göre İstanbulda 1975 yılında 154 çocuk alanı mevcuttu ve çocuk başına 0,4 m2 düşüyordu. Nüfus artışı ve büyümeye rağmen 2000 yılında çocuk oyun alanlarının sayısı sadece 278 ve çocuk başına 0,1 m2 düşmektedir. *‘İstanbul kentinde 13.684.915 m2’lik çocuk oyun alanı açığı ortaya çıkmaktadır.’*²⁰ Tutukevlerinde ve ceza infaz kurumlarında suça sürüklenen çocukların oyun haklarına ilişkin ise daha alınması gereken çok yol olduğu bilinmektedir. BM İnsan Yerleşimleri II. Konferansı (Habitat II) Raporunda kentlerin, kasabaların ve mahallelerin biçimlendirilmesinde katılımcı süreçlere dikkat göstermek gerekmektedir. Böyle bir katılım, çocuklarla gençlere güvenli yaşam koşulları sağlamak ve çevre konusundaki sezgilerinden, yaratıcılıklarından ve düşüncelerinden yararlanmak açısından gereklidir denilmiştir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmenin diğer bir temel ilkesi çocuğun görüşlerinin dikkate alınması yani katılım hakkının tanınmasıdır. Buna göre; “Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.” *‘Robert A. Hart katılım kavramını, kişinin gerek kendi yaşamını gerekse yaşadığı ortamı etkileyen kararların ortaklaşa alınması süreci olarak tanımlamaktadır. Hart’a göre katılım bir yurttaşlık hakkıdır ve demokrasinin kurulmasını sağlar. Bu hakkın çocukluk çağına kadar indirgenmesinin nedeni katılım için gerekli özgüven ve becerilerin erken yaştaki deneyimlerle kazanılmasıdır.’*²¹ Çocuğun kendi yaşamını ilgilendiren konularda söz sahibi olmasına olanak tanınmalıdır. Bu sayede hem görüşlerini dış dünyaya duyuracak hem de kendinden farklı fikirler olabileceğini görüp bunlara saygı duymayı öğrenecektir. *‘Unutulmasın ki çocuğun bu katılım hakkı aile içi demokrasinin, genel demokrasi kültürünün ve çocuğun onurlu ve özerk kişiliğinin oluşabilmesinin olmazsa olmaz koşuludur.’*²² Katılım hakkının tanınması ilkesi çerçevesinde oyun hakkını ele aldığımızda ülkemizde tersten katılım veya olumsuz katılımın var olduğunu söylemek yanlış olmaz. *‘Hart katılımın olumsuz ve olumlu türlerini açıklamaktadır. Zorlama, dekorasyon ve göstermelik katılım olumsuz katılım türleridir. Zorlama katılım, yetişkinlerin çocukları kendi amaçları yönünde kullanmalarıdır. Bu durumda çocuk yaptığının bilincinde değildir ve bilgilendirilmez (Çocuklara siyasal pankart taşımak...) ikinci olumsuz katılım türü çocukları hakkında hiçbirşey bilmedikleri ve hazırlığına da katılmadıkları etkinliklerde dekorasyon olarak kullanmaktır... Göstermelik katılım da çocuklara görünüşte söz hakkı tanımakta ama ne konu biçiminde ne de iletiminde görüşleri alınmaktadır. (panellerde konuşurulan çocuklar gibi)’*²³ Kendilerini ilgilendiren konularda politikaların üretilme süreçlerine çocuklar katılabilmelidir. Sözleşmenin diğer maddelerinde düzenlenen çocuğun düşüncesini özgürce açıklama hakkı (m.13),

¹⁹ III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi 20-22 Mayıs 2010 Cilt: IV Sayfa: 1618-1630

²⁰ İstanbul Aydın Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Çocuk Oyun Alanları ÜzeriNe Bir Araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak Ve Trabzon İlleri Örneği, Yıldız Aksoy

²¹ Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 156

²² Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 50

²³ Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013, s 157

çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkı (m. 14), çocuğun dernek kurma ve toplanma hakkı (m.15), özel yaşamına saygı hakkı (m.16) ve bilgi kaynaklarına erişim hakkı (m.17) çocuğun söz sahibi olma ve katılım hakkını ilgilendiren maddelerdir.

Dünyada çocuğun oyun hakkı için uğraşan belli başlı kuruluşlar bulunmaktadır. Uluslararası Çocuğun Oyun Hakkı Derneği (IPA) 1961 yılında kurulmuş, 40'dan fazla üyesi olan, UNESCO ve UNICEF ile bağlantılıheylemsel yönü güçlü bir sivil toplum kuruluşudur. IPA, Dünya Konferansı düzenlediği her ülkede çocuğun oyun hakkının korunması, desteklenmesi ve yaygınlaştırılması alanında çalışan uzmanları bir araya toplayarak aralarındaki bilgi akışını sağlamayı amaçlamaktadır. 19. IPA Dünya Oyun Konferansı 20-21-22-23 Mayıs 2014 tarihleri arasında İstanbul'da Aktif Yaşam Derneği yürütücülüğünde gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası Çocuk Oyunları Konseyi (ICCP) ve Oyun Araştırmaları Derneği (TASP) 1995 yılında Salzburg'da Dünya Oyun Konferansını düzenlemişlerdir.

Uluslararası Oyuncak Araştırmaları Derneği (ITRA) bilimsel araştırmalar yapan, oyun kuramcıları ve oyuncak araştırmacılarının bulunduğu 20 den fazla ülkeden üyesi bulunan bir sivil toplum kuruluşudur.

İsveç'de Stockholm Üniversitesinde Çocuk Kültürü Araştırmaları Merkezi bulunmaktadır.

Çocukları Şiddetten Koruma Ulusal Birliği (NSPCC) yerel yönetimlere çocukların güven içinde oynayabilecekleri, iyi tasarlanmış park alanları oluşturmaları gerektiği üzerinde durmakta ve bu konuda çalışmalar yürütmektedir.

24 Mayıs 2013 tarihinde Boğaziçi Üniversitesi'nde 'Boğaziçi Üniversitesi 150. Yıl Kutlamaları' çerçevesinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, Madde 31 Çocuğun Oyun Oynama Hakkı Konferansı'ı gerçekleştirildi.

Sonuç olarak çocuğun oyun hakkı sanıldığından çok daha büyük öneme sahiptir. Çocukların çocuk dostu yetişkinlerin desteği ile çocukluklarını özgürce yaşamaları sağlanmalıdır. Çocuk hakları için çalışan tüm kişi ve kurumların varlıkları ve yaptıkları tarihe geçecek değerde çalışmalardır. Ayrıca '*Çocuk hukuku ile uğraşma sosyal yürek ister*'²⁴ ve bu yürekli insanlara insanoğlu minnettar olacaktır. Mutlu bir gelecek nesil için çocuk hakları çalışmaları hayatidir. Unutmayalım ki, '*Mutsuz bir çocukluk geçiren mutlu bir yetişkin yoktur.*'²⁵

Av. Özlem Akbulut Gün

KAYNAKÇA

Johan Huizinga, Homo Ludens 1995
Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011
Bekir Onur, Müze ve Oyun Kültürü, 2013
Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000
Oktay Erdoğan, Çocuk Hakları, 2011
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Türkiye'de Çocuk Hakları, 2010
Prof. Dr. Emine Akyüz, Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması, 2010

III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi 20-22 Mayıs 2010 Cilt: IV

İstanbul Aydın Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Çocuk Oyun Alanları Üzerine Bir Araştırma İstanbul, Isparta, Eskişehir, Erzurum, Kayseri, Ankara, Zonguldak Ve Trabzon İlleri Örneği, Yıldız Aksoy

²⁴Prof. Dr. Rona Serozan, Çocuk Hukuku, 2000, s 2

²⁵nsan Hakları Derneği Şubesi, Çocuk Hakları, 1998, s 85